

- taute taha kumikumiaga ke he fekau. Maeke foki he Komisina ke taute taha liu kitekiteaga (formal investigation). Gāhoa e tau manatu totoko ne fā taute pehē nai. Loaloa e pūhala nai he kua lata e Komisina ke nākai lago atu ke he taha mo e fakaatā a lautolu kua manako ke fai talahauaga. Nākai laua oti e tau manatu totoko kua kumikumi ki ai kua holia e tau fakavēaga he Fakamooliaga.

To fai matutakiaga e Ofisa Komisina mo koe ato hoko ke he tauteaga fakahiku. Amaamanaki foki a koe ke fai fakamaamaaga ke he fifiliaga he Komisina.

Maeke nakai ke fai tauteaga ke he matagahua kaeke kua holia haaku a tau tonuhia?

Maeke he Komisina ke pūhala atu e manatu totoko ke he Ulufakatonu he tau Fakaholoaga (Director of Proceedings). Kaeke kua fai holia ke he tau tonuhia he tagata, fakaaoga he magaaho ne kumikumi ai e Komisina ke he fekau. Gāhoa e tau manatu totoko ne fā taute pehē nai. Ko e tagata gahua agahala e Ulufakatonu ti maeke a ia ke taatu e fekau ke he Health Practitioners Disiplinary Tribunal (HPDT) po ke Human Rights Review Tribunal (HRRT), po ke tau matakau nai ne ua. Maeke e tau talahauaga ke he Director of Proceedings mo e tau fekau kua fanogonogo ki ai e Tribunal ke kitia ke he HDC website.

Fai fakatautonu nakai au ke moua kaeke kua holia haaku a tau tonuhia?

Nākai fai malolō e Komisina ke lata ma e tau fakatautonu. Maeke he matakau ke talia ke liuaki e tupe ke eke mo taha vala he fakahagahaga mitakiaga he tau manatu totoko. Maeke falu a tagata fakaaoga ke moua fakatautonu mai e ACC kaeke kua fai pākia ke he tino. Ke he falu a magaaho fakamahao nī, ne maeke ke fakatautonu mai e HRRT e tau koloa malona.

FALU A TALAHAUAGA FOKI MO E TAU MATUTAKIAGA

Ke moua falu a talahauaga mo e tau lagomataiaga, po ke taute taha fakaaoga ke he tau Fakamooliaga he tau Tonuhia, po ke tau talahauaga fakatonutonu fakatagata ko e taute fēfē e manatu totoko, matutaki ke he:

The Nationwide Advocacy Service

- 0800 555 050
- Fax (nākai totogi): 0800 2787 7678
- advocacy@hdc.org.nz

Komisina Malolō Tino mo e Tino Ukiuki

PO Box 1791, Auckland
Okalana ph/TTY (09) 373 1060
Ueligitoni (04) 494 7900
Magamotu kehe ph/TTY 0800 11 22 33
Fax (09) 373 1061
Meli hila: hdc@hdc.org.nz
Website: www.hdc.org.nz

Haau a tau tonuhia ka fakaaoga e lagomatai malolō tino po ke tino ukiuki i Niu Silani mo e fakakite fēfē haau a tau manatu

0800 555 050

FAKAMOOLIAGA HE TAU TONUHIA

Fai tonuhia a koe

Ko e tau tagata oti kua fakaaoga e lagomatai malolō tino po ke tino ukiuki, fai puipuiaga mai he Fakamooliaga he tau Tonuhia. Fai Komisina Gahua Tokotaha kua leveki ke he tau tonuhia nai ki lalo hifo he Fakatufono Tohi ha Niu Silani ne fakahigoa ko e Fakatufono Tohi ma e Komisina Malolō Tino mo e Tino Ukiuki 1994.

Tau tonuhia haau ke moua aki e lagomatai malolō tino po ke tino ukiuki

10 e tonuhia he Fakamooliaga he tau Tonuhia. Hanei e tau mena ia:

1. Ke hā i ai e fakalilifu.
2. Ke hā i ai e tauteaga tonu mo e nākai fili tagata.
3. Tonuhia fakatagata mo e falanakiaga tū tokotaha.
4. Ke mitaki e tau tauteaga ki a ia mo e ke leveki fakamitaki.
5. Ke moua e tau talahauaga kua maama ke maeke ke pūhala atu ki a ia kua taute e fekau.
6. Ke moua e tau talahauaga kua lata i a koe ke iloa ke he haau a malolō tino po ke tino ukiuki; tau gahua mo e tau higoa he tau ofisa gahua; tau tivi kua lata i a koe ke iloa. Fakaohoohe e tau tagata i Niu Silani ke hūhū mo e ole ke moua falu a talahauaga ke lagomatai aki a lautolu ke maama e tau mena kua taute.
7. Ke taute haau a fifiliaga mo e maeke ke hiki haau a manatu.
8. Ke fai tagata lagomatai mo koe he tau magaaho oti.
9. Ke fakagahua oti e tau tonuhia nai kaeke ko koe taha kua putoia ke he taha kumikumiaga po ke ha fakaakoaga ma e tau tagata gahua.
10. Tonuhia a koe ke fai manatu totoko mo e fakatautonu fakamitaki haau a manatu totoko.

Ko e heigoa haaku ka taute ka tupetupe po ke nākai fiafia ke he matagahua po ke fai hepe mo e mailoga e au kua lauia haaku a tau tonuhia?

Maeke a koe:

- ke tūtala ke he tagata ne taute e fekau, po ke takitaki ke maeke a lautolu ke lagomatai a koe;
- moua lagomatai mai he magafaoa mo e tau kapitiga

ke he haau a tau manatu tupetupe ki a ia ne taute e fekau;

- kumi lagomatai mai he tagata lagomatai pauaki. Haia e tau matutakiaga ke he lagomatai nai he taha lau he pepa nai.

TAUTEAGA MO E FAKAHAGAHAGA MITAKIAGA HE TAU MANATU TOTOKO

Ko e hā ne totoko ai au?

Ko e taha pūhala aoga lahi ka taute e manatu totoko ke fakaholo ki mua e tau gahua he matagahua. Tokologa ne fā fakakite manatu totoko ne fā talahau pehē, nākai manako ke lauia pihia foki e taha tagata tuga a ia. Aoga lahi ke fakatautonu e manatu totoko, foaki e fakamaamaaga mo e tau manatu fakamolemole.

Aoga foki ke he matagahua ke iloa e tau tupetupe ke maeke ke fakahagahaga mitaki. Ko e falu a magaaho, maeke ke moua e tau hikihihiaga mo e tau pūhala gahua he matagahua ke mitaki ai e tokologa he tau tagata. Fiafia foki e tau tagata fakaaoga ke iloa e tau pūhala ke fakahagahaga mitaki aki e matagahua.

Tauteaga he manatu totoko

Hā i a koe e tonuhia ke fakakite haau a manatu totoko ke he matagahua ke he pūhala nī kua mukamuka ki a koe. Maeke a koe ke fakakite haau a manatu totoko ke he pūhala vagahau fakatagata po ke hea telefoni, tohi ke he tohi, feke mo e fakafano he meli hila. Maeke a koe ke tuku atu haau a manatu totoko ke he:

- tagata po ko lautolu kua totoko atu a koe ki ai;
- tagata kua gahua tatai, kaina po ke matakau ke tuku atu ki ai e tau manatu totoko (tuga e takitaki menesā po ke ofisa taute manatu totoko he fale gagao po ke matakau);
- tagata fakatonutonu he matagahua malolō tino mo e tino ukiuki;
- Komisina Malolō Tino mo e Tino Ukiuki.

Ko e heigoa haaku a amaamanakiaga ka fakakite manatu totoko au

... ke he matagahua?

Ke fanogonogo e matagahua ke he haau a tau tupetupe mo e fakailoa ki a koe ha lautolu a tauteaga ke he manatu totoko haau. Amaamanaki ke moua mafiti e tauteaga ke he haau a manatu totoko mo e fai fakamaamaaga ke he ha fifiliaga ne moua aki e tali.

... ke he tagata fakatonutonu he matagahua malolō tino mo e tino ukiuki?

Ko ia kua gahua ki lalo hifo he Nationwide Advocacy Service, to fanogonogo mo e fai fakamaamaaga ke he tau pūhala kehekehe ke fakatautonu aki haau a manatu totoko. Lagomatai fakalahi e tagata lagomatai ke he haau a tau pūhala kua fifili e koe ke fakahagahaga mitaki aki haau a tau tupetupe.

Nākai totogi tupe e lagomatai nai ti gahua fakamooli mo e malu ma e tau matagahua tuga e tau fale gagao, tau matakau foaki tupe, tau matakau he fakatufono mo e Komisina Tino Malolō mo e Tino Ukiuki. Pete kua lauia ki lalo he matafakatufono ma e Komisina Malolō Tino mo e Tino Ukiuki, kua gahua e tagata gahua ki lalo hifo he Ulufakatonu Fakatonutonu pauaki (Director of Advocacy).

Aoga lahi e pūhala fakatonutonu ke fakahagahaga mitaki aki e tau manatu totoko ti mafiti foki ka fakatai atu ke he falu a tauteaga.

... ke he Komisina Malolō Tino mo e Tino Ukiuki?

Kikite fakamakutu e Komisina ke he tau manatu totoko takitaha mo e fifili kua lata nakai ke fai tauteaga atu foki. Maeke he Komisina he magaaho ia ke:

- tuku atu e fekau ke he tagata fakatonutonu he matagahua malolō tino mo e tino ukiuki ke lagomatai e tagata ke moua e fifiliaga ke he manatu totoko;
- fakafano e manatu totoko ke fifili he matagahua;
- taatu e fekau ke he faahi gahua tuga e Faahi Malolō Tino, Matakau Pule foaki tohi fakavē ke he tau tagata gahua malolō tino, ke he Privacy Commissioner po ke Mental Health District Inspector; po ke